Yleisten palveluiden lautakunnan sote-visio 2035

Turvaamme vaikuttavat ja yhdenvertaiset sosiaali- ja terveyspalvelut uudistamalla rohkeasti toimintatapojamme. Siirrämme painopistettä ongelmien korjaamisesta niiden ennakointiin ja varhaiseen ratkaisemiseen. Kehitämme palveluverkkoa väestön todellisten tarpeiden perusteella ja hyödynnämme teknologiaa, jotta henkilöstömme osaaminen voidaan kohdentaa sinne, missä siitä on eniten hyötyä.

1. Mitkä ovat todelliset palvelutarpeet 2030-luvulla?

Palvelutarvetta ei pidä arvioida vain nykyisten käyntimäärien, jonojen tai toimipisteiden käytön perusteella. On arvioitava, millaisia terveyteen, toimintakykyyn ja hyvinvointiin liittyviä tarpeita väestöllä tosiasiassa on ja miten niiden kehittymiseen voidaan vaikuttaa. Palvelutarvetta on voitava tunnistaa aiempaa tarkemmin.

2030-luvun palvelutarvetta määrittää yhä enemmän pitkäaikainen, monialainen ja yksilöllinen tuen tarve. Ikääntyneiden määrän lisääntyessä myös monisairaiden määrä kasvaa. Tämä edellyttää sekä perusterveydenhuollolta että erikoissairaanhoidolta valmiutta vastata kasvavaan hoidon tarpeeseen.

Monisairaiden kokonaisvaltainen hoito edellyttää vahvaa, osaavaa perusterveydenhuoltoa, joka varmistaa hoidon jatkuvuuden ja yhteensovittamisen. Monien sairauksien yleisyys kasvaa iän myötä, jolloin myös erikoissairaanhoidossa hoidetaan entistä enemmän iäkkäitä ja hauraita potilaita. Tavallisimmat kansansairaudet ovat edelleen 2030-luvulla keskeisiä hoidon tarpeen aiheuttajia ja niiden hoito toteutuu pääosin perustasolla.

Palvelujärjestelmän on kyettävä vastaamaan erityisesti seuraaviin tarpeisiin:

- **Paljon palveluja tarvitsevien kokonaisvaltainen tuki.** Sosiaali- ja terveydenhuollon on toimittava yhtenä kokonaisuutena.
- **Pitkäaikaissairauksien hallinta.** Sairauksien varhainen tunnistaminen, seuranta ja hoidon jatkuvuus korostuvat.
- **Mielenterveyden, päihdeongelmien ja sosiaalisten vaikeuksien ehkäisy.** Ongelmiin on puututtava ennen niiden vaikeutumista ja palvelutarpeen monimutkaistumista.
- **Yksilöllinen ja oikea-aikainen palvelu.** Palvelujen on vastattava asiakkaan todelliseen tarpeeseen ja elämäntilanteeseen.
- **Digitaalisten palvelujen saavutettavuus.** Digipalveluja on kehitettävä niin, että ne vastaavat käyttäjien erilaisia valmiuksia ja mahdollisuuksia hyödyntää niitä.
- **Henkilökohtaisen kohtaamisen tarve.** Myös 2030-luvulla tarvitaan kasvokkain toteutettavia palveluja. Digitaaliset palvelut eivät voi korvata henkilökohtaista kohtaamista kaikissa tilanteissa, ja erityisesti paljon tukea tarvitsevien asiakkaiden palveluissa sen merkitys korostuu.

Yhteiskunnallisiin ja globaaleihin muutoksiin kuten köyhyyden ja syrjäytymisen lisääntymiseen sekä turvallisuustilanteen muutoksiin on pystyttävä reagoimaan nopeasti.

2. Mistä palveluista ei voida tinkiä?

Erityisesti on turvattava ne palvelut, joiden puuttuminen tai viivästyminen aiheuttaa merkittävää inhimillistä haittaa tai kasvattaa myöhempää palvelutarvetta.

Palvelujen ydinsisällöstä, vaikuttavuudesta ja oikea-aikaisuudesta ei tule tinkiä. Sen sijaan palvelujen toteutustapoja, sijaintia, työnjakoa ja teknologisia ratkaisuja voidaan ja pitää uudistaa.

Kaikkien palvelujen ei tarvitse olla saatavilla kaikkialla samanlaisina, mutta jokaisella on oltava mahdollisuus saada tarvitsemansa palvelu yhdenvertaisesti ja siten, ettei maksukyky muodostu esteeksi välttämättömälle hoidolle tai huolenpidolle.

Taloudellisesti heikossa asemassa olevien mahdollisuus saada tarvitsemansa terveydenhuollon ja sosiaalihuollon palvelut on turvattava. Asiakasmaksujen lisäksi myös pitkät välimatkat ja matkustamisesta aiheutuvat kustannukset voivat muodostaa esteen palveluihin hakeutumiselle.

Näitä palveluja ovat erityisesti:

- **Varhainen tuki ja ennaltaehkäisevät palvelut.** Niistä tinkiminen voi johtaa myöhemmin huomattavasti raskaampiin ja kalliimpiin palveluihin.
- **Perusterveydenhuollon hoidon jatkuvuus.** Pitkäaikaiset hoitosuhteet ja selkeä hoitovastuu ovat erityisen tärkeitä paljon palveluja tarvitseville.
- **Kiireellinen ja välttämätön hoito sekä sosiaalihuollon apu.** Ihmisten terveyttä, turvallisuutta ja välttämätöntä huolenpitoa ei saa vaarantaa.
- **Haavoittuvassa asemassa olevien palvelut.** Ongelmiin puuttuminen varhaisessa vaiheessa voi ehkäistä pitkäaikaisia haittoja.

Emme voi tinkiä sairauksien ennaltaehkäisystä ja kuntoutuksesta. Ihmisten mahdollisuuksia ja valmiuksia huolehtia omasta terveydestään ja hyvinvoinnistaan on vahvistettava. Tarvitaan vaikuttavampia toimintatapoja päihteiden käytön varhaiseen tunnistamiseen ja siihen puuttumiseen.

Onnistuminen edellyttää myös tiiviimpää yhteistyötä hyvinvointialueen, kuntien, yksityisten palveluntuottajien sekä järjestöjen ja yhdistysten välillä.

Pohjois-Savossa on turvattava yliopistollisen sairaalan toiminta ja sen edellyttämä osaaminen.

3. Mitä valintoja on uskallettava tehdä, jotta palvelut ovat saatavilla kattavasti ja tasalaatuisesti?

Voimavaroja on suunnattava nykyistä enemmän ennakoivaan ja ennaltaehkäisevään työhön. Palvelujen painopistettä on muutettava siten, että sairauksia ja ongelmia ehkäistään ja tunnistetaan aikaisemmin.

On uskallettava luopua sellaisista rakenteista ja toimintatavoista, jotka sitovat voimavaroja tuottamatta riittävästi terveys- ja hyvinvointihyötyä. Tämä ei tarkoita automaattisesti palvelujen keskittämistä, vaan palvelujen järjestämistä vaikuttavuuden, saavutettavuuden ja henkilöstön riittävyyden perusteella.

Yhdenvertaisuus ei tarkoita samanlaista palveluverkkoa kaikkialla. Olennaista on, että palvelujen saatavuus, laatu ja vaikuttavuus toteutuvat eri väestöryhmille ja eri puolilla aluetta.

Palvelujen tarpeetonta päällekkäisyyttä ja hajanaisuutta on vähennettävä. Sosiaali- ja terveyspalvelujen on muodostettava toimiva kokonaisuus, jossa asiakas saa tarvitsemansa avun ilman tarpeettomia siirtymiä palvelusta toiseen.

Kohdennetaan henkilöstö sinne, missä sen osaamisesta on eniten hyötyä. Kaikkea työtä ei tarvitse tehdä samalla ammattirakenteella kuin nykyisin. Teknologia, automaatio ja uudet työnjaot voivat vapauttaa ammattilaisten aikaa vaativampiin tehtäviin. Kehittyvän teknologian avulla voidaan seurata hoidon toteutumista, tunnistaa puutteita hoidon toteutumisessa ja ennakoida tulevia tarpeita.

Toimintatapojen uudistamisessa on hyödynnettävä henkilöstön osaamista ja kokemuksia. Työntekijöitä on kuunneltava ja heille on annettava nykyistä enemmän mahdollisuuksia kehittää omaa työtään. Tarpeetonta byrokratiaa on vähennettävä ja toimintatapoihin lisättävä joustavuutta, jotta ammattilaisten työaika voidaan kohdentaa asiakkaiden hoitoon ja palveluun.

Palvelujen erilaiset tuottamistavat on nähtävä toisiaan täydentävinä vaihtoehtoina. Digitaaliset palvelut, etäpalvelut, liikkuvat palvelut ja fyysiset toimipisteet täydentävät toisiaan. Asiakkaalle palvelu tulee tuottaa tarkoituksenmukaisimmalla tavalla.

Palvelujärjestelmää on johdettava vaikuttavuuden, ei pelkästään suoritteiden perusteella. Onnistumista ei tule mitata ensisijaisesti käyntien ja toimenpiteiden määrällä, vaan sillä, paranevatko ihmisten terveys, toimintakyky ja arjessa selviytyminen.

Palvelujärjestelmän uudistamisessa on uskallettava tehdä myös vaikeita valintoja. Kaikkia nykyisiä toimintatapoja ja rakenteita ei voida säilyttää. Taloudellisesti kestävät ratkaisut ovat edellytys sille, että pystymme turvaamaan laadukkaat ja vaikuttavat palvelut myös tulevaisuudessa.

4. Mihin suuntaan palveluverkkoa on kehitettävä?

Palveluverkon suunnittelun lähtökohtana ei tule olla nykyisen toimipisteverkon säilyttäminen tai supistaminen, vaan sen ratkaiseminen, miten palvelut voidaan turvata koko alueella yhdenvertaisesti, laadukkaasti ja taloudellisesti kestävästi.

Hyvinvointialueen asiakkaat ovat Pohjois-Savon kuntien asukkaita. Siksi tiivis vuoropuhelu kuntien kanssa on välttämätöntä palveluverkkoa uudistettaessa.

Palveluverkko ei ole ensisijaisesti rakennusten ja toimipisteiden muodostama verkosto, vaan toisiinsa kytkeytyvien palvelujen kokonaisuus, jossa asiakas saa tarvitsemansa avun tarkoituksenmukaisella tavalla.

Turvataan helposti saavutettavat perustason palvelut, joissa henkilökohtainen kohtaaminen on tärkeää. Lähipalvelun muoto voi vaihdella kiinteästä toimipisteestä liikkuvaan palveluun.

Uudistaminen ei tarkoita aina keskittämistä. On uskallettava myös hajauttaa ja säilyttää palveluja lähellä asukkaita, jos se on vaikuttavuuden, saavutettavuuden ja kokonaiskustannusten kannalta perusteltua.

Laajennetaan digitaalisia asiointikanavia, etävastaanottoja, omahoitoa ja etäseurantaa silloin, kun ne soveltuvat asiakkaan tarpeisiin. Samalla on turvattava vaihtoehtoiset asiointitavat niille, jotka eivät pysty käyttämään digitaalisia palveluja.

Tuen ja avun tarve on tunnistettava ajoissa, jotta asiakas ohjautuu oikeaan palveluun ja vastuu hänen hoidostaan on selkeä.

Yhteistyötä ja työnjakoa muiden hyvinvointialueiden kanssa on vahvistettava sekä erikoissairaanhoidossa että perusterveydenhuollossa. Hyvinvointialueiden hallinnolliset rajat eivät saa muodostua tarpeettomaksi esteeksi palvelujen saavutettavuudelle. Erityisesti reuna-alueilla on etsittävä ratkaisuja, jotka turvaavat asukkaiden palvelut tarkoituksenmukaisesti ja taloudellisesti kestävästi.

Keskitetään vaativaa erityisosaamista, laitteistoja ja ympärivuorokautisia resursseja sinne, missä voidaan turvata toiminnan laatu, turvallisuus ja henkilöstön osaaminen.

Palveluverkkopäätöksiä ei pidä tehdä irrallaan toimintatapojen uudistamisesta. Ennen muutoksia on arvioitava niiden vaikutukset palvelujen saatavuuteen, laatuun, henkilöstön riittävyyteen ja kokonaiskustannuksiin.